

ЖИВОТ ПОСВЕЋЕН ЗДРАВЉУ НАЈМЛАЂИХ

– др Смиља Костић Јоксић (1895–1981) –

педијатар

”

Љубав,

рад и знање

давали су моме животу

смисао.

Прво ћу вам испричати шта ми се управо догодило. Данас, 20. марта 1978. године, свечано сам проглашена за почасног члана Српског лекарског друштва. Ово признање ми много значи јер сам га добила од својих колега, који су, као и ја, читав живот посветили медицини.

А све је почело тако што сам, још као ученица, са 17 година, за време балканских ратова (1912–1913), постала добровољна болничарка и неговала рањенике у Војној болници у Београду. Сматрала сам да је то моја људска и патриотска дужност. Рекли су да сам тада исказала велику пожртвованост и хуманост, па сам чак и одликована Крстом милосрђа и Бронзаном медаљом Црвеног крста. Поносна на своје порекло, јер сам потомак Томе Вучића Перишића, учесника Првог и Другог српског устанка и истакнутог државника из 19. века, кога су звали Господар Вучић, желела сам да и ја дам допринос у борби мога народа за слободу. (Мој муж, такође лекар, касније је подругљиво говорио нашим синовима да тај мој предак баш и није био нормалан, јер је једном приликом својој супрузи просуо пун тањир вреле супе преко главе, иста та жена је увек морала да му припреми тачно 100 ушטיפака, пошто је могао толико да их поједе, а запамћено је за њега и то да је виљушком сам себи извадио око кад га је много заболело.)

Када је Аустроугарска 1914. напала Србију, поново сам се нашла у униформи болничарке. Већ тада ми је постало јасно да ће брига за болесне бити мој животни позив.

Студије медицине започела сам у Лозани у Швајцарској 1915. године. Наставила сам их у Француској, где сам 1921. одбранила докторску тезу и постала асистент на Дечјој клиници.

За време боравка у Француској (септембра 1919), удала сам се за дугогодишњег вереника Александра Костића. Венчали смо се у руској цркви у граду Ници. (Нас двоје, све до данас, за сваку годишњицу брака, изузев за време немачке окупације у Другом светском рату, одлазимо у Ницу, одседамо у истој хотелској соби и ручамо исто јело у истом ресторану као на дан венчања – кисели купус из Алзаса којег Французи зову шукрут.)

Мужа сам упознала док сам била у гимназији. Током једног разговора случајно ми је додирнуо руку и истог трену скочио на ноге, говорећи, уз наклон: „Пардон, госпођице Јоксић!“ Узвратила сам му са: „Молим, молим, господине Костићу! За овај пут.“ Дописивали смо се док је он био на фронту (урамила сам и још чувам струк ковиља који ми је послао, као успомену са Кајмакчалана, заједно с парчетом хартије на којем је написао: „Смиљи ковиље“). По окончању Великог рата, у којем је учествовао као војни лекар и прошао кроз све муке које су снашле српску војску и народ, придружио ми се у Француској и наставио, због рата прекинуте, студије медицине. Исте године смо на истом универзитету стекли титулу доктора медицинских наука. Он се заинтересовао за хистологију (то је биолошка дисциплина која се бави проучавањем ткива), а ја за педијатрију. Када су у Београду оснивали Медицински факултет био им је потребан професор хистологије, па је избор пао на мог супруга. Тако смо се 1922. године нашли у престоници новонастале Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и обоје запослили на тек основаном Медицинском факултету.

Зачуђујуће је, посебно за припаднике савремене генерације, сазнање о томе да је напредовање у универзитетској каријери једне жене, у поменутом периоду, текло много спорије него напредовање једног мушкарца. Рекох већ да смо супруг и ја докторске дисертације одбранили исте године и у исто време дошли на Београдски универзитет, али је он већ 1922. био изабран за доцента, па 1924. за ванредног професора, да би 1936. постао редовни професор и декан Медицинског факултета. Ја сам, након 13 година које сам провела као асистент на Универзитетској дечијој клиници, постала доцент тек 1939. и била тада једина жена с тим звањем у Београду и читавој Краљевини Југославији – била сам жена с највишим академским статусом у држави. Њему је, дакле, требало 14 година да достигне највише звање редовног професора и чак постане декан, а мени 17 година да напредујем једва до места доцента. Драго ми је што је данас на нашим универзитетима стање у овом смислу много боље. Кроз чланство и рад у Удружењу универзитетски образованих жена и Друштву жена лекара, борила сам се све време за то да се положај жена у нашем патријархалном друштву поправи. Имала сам

срећу да у том настојању добијам велику подршку супруга, који изузетно уважава жене. Записао је чак да сва своја остварења и дела посвећује: „Жени, посвећеној и савршеној као полу, способној и ослобођеној као човеку, пуноправној и одговорној као грађанину”.

За ванредног професора на катедри за педијатрију изабрана сам после Другог светског рата и постављена за шефа главног одељења Дечије клинике (1948). Трудила сам се увек да у раду примењујем методе савремене медицине. Посебно је цењена моја способност да одредим дијагнозу малим пацијентима. Говорило се да се и у Љубљани и Загребу, када тамошњи лекари не умеју да открију од чега је неко дете болесно, обраћају за помоћ докторки Смиљи у Београду. У саветовалишту за одојчад упућивала сам мајке у начин њихове неге и исхране, а поседовала сам и једну необичну вештину да, на основу изгледа и понашања новорођенчета, без грешке проценим какве ће карактерне особине у животу испољавати. Посебну пажњу посветила сам проучавању туберкулозе код деце, што је у нашој земљи, због великог сиромаштва, било доста често обољење. С тим у вези, учествовала сам у испитивању дејства бесеже вакцине, о чему сам написала више од 40 научних радова. Резултати мојих истраживања су показивали да је та вакцина нешкодљива и изузетно корисна у борби с овом опаком болешћу. За поменути научни допринос председник Француске ме је 1952. одликовао орденом Легије части. Уз одликовање сам добила и дијамантски брош у облику испреплетених латиничних слова В, S и G (БСЖ, бесеже), који с поносом носим и никада не скидам. (Сигурна сам да ће вам бити интересантан податак да смо муж и ја, после Пјера и Марије Кири, једини супружници који су обоје добитници ордена Легије части, јер је и Александар, још пре Другог светског рата, био одликован за свој научни рад.)

Уважавање које смо уживали међу иностраним колегама није, међутим, постојало у кући коју смо основали и у којој смо деценијама радили, на Медицинском факултету у Београду. Комунистичке власти, које су завеле диктатуру у нашој земљи после Другог светског рата, на нас су гледале као на противнике новог поретка. Заиста, наши политички ставови нису се уклапали у ново време и ново друштво. За мене су говорили како сам злонамерно „објашњавала пораст туберкулозе код деце у Југославији, погоршањем животних услова после победе револуције”, да сам „на међународним конгресима лекара, у приватним разговорима и кореспонденцији, директно вређала наше национално достојанство и социјалистичко друштвено уређење”, да, ради личног истицања, преувеличавам „своје заслуге на пољу педијатрије”, а да уопште не помињем „научна достигнућа хрватских и словеначких лекара”. На крају су одлучили да ме, као и мог супруга, после праве политичке кампање, отерају с факултета. Пензионисана сам 1954. године, што је значило да сам се тада повукла из јавног

живота. С научним радом остала сам повезана једино тако што сам наредних година помагала супругу у припреми различитих медицинских публикација.

У приватном животу сам, као и већина жена, била потпуно посвећена породици. Подигли смо двојицу синова, које смо васпитавали да постану часни, поштени људи, који уважавају културу и обичаје других народа, али су, како је говорио мој муж, „национално испуњени Срби”. Стога нас није изненадило када је старији син Иван, једва пунолетан, одлучио да оде на Равну Гору и придружи се покрету генерала Драгољуба Михаиловића. Вања, како смо га звали, сматрао је, исто као његови родитељи три деценије раније, да му је дужност да се бори за слободу српског народа. Из рата се никад није вратио. До данас нисмо сазнали шта се с њим десило. Мајчинска љубав ми не дозвољава да се помирим с тим да га више нема. Верујем да му је мој златни крстић који је носио око врата сачувао главу, да је негде далеко и да ће се једног дана вратити. Сваког 12. маја обележавамо његов рођендан, па сам тога дана увек посебно тужна.

Млађи син Војислав, с надимком Воки, који је данас познати композитор филмске, позоришне и телевизијске музике, нашао се са 16 година у затвору. Као и његов старији брат, и Воки је веровао у идеале, па је учествовао у акцијама антикомунистичке омладине, убацујући летке са изразима оданости краљу Петру II у поштанске сандучиће Београђана. Зато је био ухапшен и осуђен на три године затвора, иако је био малолетан. Ипак није издржао читаву казну јер је био помилован. Ја сам, наиме, као цењени дечији лекар, била позвана у резиденцију маршала Јосипа Броза Тита на Дедињу, да лечим његовог сина Мишу. Након неколико дана, вођа југословенских комуниста ме је упитао: „Докторка, зашто сте забринуте? Да ли је Миша добро?” Одговорила сам: „Миша је врло добро и ускоро ће бити спреман за школу, а мој син није добро.” „Шта је с Вашим сином?” – упитао је. „Па он је у затвору” – рекох. „Како у затвору?” – чудео се он. Убрзо после тог разговора Воки је био пуштен на слободу.

После одласка у пензију много више времена проводимо у Гроцкој, у нашем дивном летњиковцу на Дубочајском брду, на обали Дунава. Мој муж је ту кућу саградио 1931. године, кријући од мене. Увек се с усхићењем сетим како ме је тад повео на излет бродом у Гроцку. Шетали смо виноградима, воћњацима, пољима цвећа и наишли на усамљену новосаграђену кућу. Упитала сам га: „Александре, чија ли је ова лепа кућа?” Он ми одговори: „Твоја, Смиљо!” – и предаде ми кључ украшен машном. Много смо заволели грочански крај, а тамошњи народ нас је изузетно поштовао. На такав однос према нама је, без икакве сумње, утицало то што сам читаве генерације њихове деце прегледала и лечила. Било је уобичајено да, кад дођем из Београда, наредног јутра пред кућом угледам колону запрежних кола, у којима су били болесни малишани, како вијуга до самог подножја брда.

За крај, желим да вам прочитам шта су, у време када су се припремали да ме отерају с факултета, записали у моме досијеу који је вођен у Министарству просвете: „... по свим питањима има критизерски став..., добар стручњак, говори француски и немачки и прати развој своје струке, бавила се дечијом туберкулозом, публиковала у нашим и француским часописима, добар предавач и добро припрема вежбе, има добар став према лекарима који су код ње на раду, тактична и максимално се труди да их што више уздигне, пружајући свакодневно помоћ, не жалећи ни труда ни времена. Исти став има и према студентима и нижем особљу. Много пажње поклања клиничком раду око болесника, иначе у науци труди се да сваком приликом истакне западњачку науку и културу. Није посећивала курс дијалектичког материјализма нити се труди да што из ове области чита нити да примењује у науци”.

Кад мало боље размислим, оваквом „карактеристиком” дали су ми огроман комплимент и одликовање значајније од било којег другог.

Нема већег признања него када неко, ко вам уопште није наклоњен, устврди за вас да сте изузетно стручни у своме послу, несебични према млађим колегама и предани пацијентима.

Управо су љубав, рад и знање давали моме животу смисао, а што се тиче „дијалектичког материјализма” (то је комунистички поглед на свет који намећу читавом друштву), тачно је да ме није занимао. Немојте ни ви дозволити да вам било ко намеће своје ставове, већ у све сумњајте. Јер, ко сумња тај мисли, а ко мисли, како рече онај филозоф, тај и постоји.